

The above-mentioned forms of client dependence are often equated with unrecognized or partially recognized states, the existence of which can be considered in the context of modern problems of international relations. Undoubtedly, the sovereignty of unrecognized or partially unrecognized states, which is formally or partially not recognized by other states, the international community for certain legal or political reasons, undermines their status as subjects in the international arena. In our opinion, such an approach is incomplete, because it not only contradicts the features that determine the legal personality of states in international public relations, formed in accordance with the declarative theory of statehood of the Montevideo Convention, but also does not give grounds for their clear differentiation, appealing only to one possible sign – the fact of international recognition.

The interpretation of the concept of «satellite state» does not seem possible without clarifying the essence of other related definitions: puppet state, tributary state, client state, vassal state,

The client state has a broad interpretation and is used to define varying degrees of dependence, which implies economic, political or military subordination to another more powerful state.

A puppet state is an extreme form of dependence of a formally sovereign state, which has only nominal sovereignty, is externally controlled in political, financial, economic and military activities, but is able to maintain control over local government.

The satellite state is linked to another by its foreign policy as a result of the anti-democratic political regime imposed on it.

The tributary state is a historical form of dependence that involves regular sending of tribute in its real, or (later) formal sense.

Almost identical in content is the understanding of the vassal state, the degree of dependence and preferences, which was determined not only by paying tribute, but also by military support (service) in favor of the supreme suzerain.

Keywords: *client state, state sovereignty, quasi-state, vassal state, satellite state, puppet state, tributary state.*

УДК 340.131

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-121-127

Ольга ЧЕПІК-ТРЕГУБЕНКО®

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА: ДОКТРИНА ТА СУДОВА ПРАКТИКА

У статті розглянуто проблематику принципу верховенства права у сучасній правовій доктрині та особливості використання принципу верховенства права у практиці міжнародних та національних судів. Наголошено, що вивчення генезису принципу верховенства права дає підстави говорити про зародження його ідей ще в античність. В Україні цей принцип почав формуватися за часів незалежності, що стало важливим етапом у визначенні напрямку розвитку правової демократичної держави в Україні. Акцентовано, що принципи верховенства права залишається провідною проблематикою для дослідження серед вітчизняних та закордонних науковців.

Ключові слова: *права і свободи людини, принципи права, принцип верховенства права, органи державної влади, судова влада, воєнний стан, інтеграція.*

Постановка проблеми. Основним елементом правових якісних модернізацій на сучасному етапі є забезпечення функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування на засадах принципу верховенства права. Високий рівень його інтеграції у діяльність держави впливає на забезпечення справедливого правосуддя, попередження та подолання корупції та ін., що у цілому в результаті має прямий вплив на якість гарантування прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Всі ці та багато інших показників і визначають стан розвитку демократії у державі.

Треба зазначити, що формування такої моделі держави – складний, довготривалий

та багатофакторний процес. Його складові: системність, поетапність, змістовність трансформацій політико-правового, соціально-економічного, культурного характеру. Головною проблемою у цьому напрямі є періодична імітація державними та муніципальними інституціями впровадження принципу верховенства права та функціонування відповідно до його вимог. Тож дослідження принципу верховенства права, що лежить в основі концепції правової держави в Україні та, серед іншого, забезпечується діяльністю органів судової влади, залишається однією з найбільш актуальних тем для вчених у сфері філософії, політології, соціології, історії, юриспруденції, науки державного управління та ін.

Якщо говорити про демократичний напрям розвитку Української держави, то реалізація принципу верховенства права у діяльності органів публічної влади, співробітництво з громадянським суспільством на засадах принципу верховенства права зараз має провідне значення, а отже, потребує подальшого всебічного розгляду, зокрема, такий напрям, як застосування принципу верховенства права у практиці національних та міжнародних суддів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Концептуальні засади ідеї верховенства права, принцип верховенства права у правових системах світу, особливості реалізації принципу верховенства права у різних галузях права, шляхи удосконалення забезпечення верховенства права в Україні та багато інших дослідницьких напрямів виступали предметом пізнання у працях різних вітчизняних та зарубіжних науковців. Незважаючи на надзвичайно високу увагу з боку дослідників до цієї тематики, питання щодо принципу верховенства права з часом лише стає ще більше актуальним та перспективним для досліджень, що, безумовно, обґрунтовано сучасною світовою кризою та локальними проблемами, властивими для різних країн. Фундаментальний внесок у вивчення різних аспектів принципу верховенства права здійснили такі правники, як: Ю. Битяк, С. Бобровник, Дж. Волдрон, П. Гаудер, С. Головатий, Р. Дворкін, В. Кампо, М. Кельман, М. Козюбра, А. Колодій, В. Копейчиков, В. Костицький, М. Костицький, В. Кравченко, Л. Наливайко, Н. Оніщенко, В. Погорілко, С. Погребняк, Д. Савенко, М. Самбор, А. Селіванов, В. Сербогін, С. Сербогіна, В. Сіренко, Ю. Тодика, М. Цвік, О. Уварова, С. Шевчук, Ю. Шемшученко та ін. Принцип верховенства права у судовій практиці досліджували В. Авер'янов, Ю. Баулін, Т. Бінгем, Л. Богачова, І. Галашин, В. Городовенко, А. Грубінко, В. Ключкович, М. Козюбра, А. Коршун, В. Лемак, К. Лісецька, О. Макаренков, Ж. Мельник-Томенко, І. Новіцький, О. Петришин, Н. Писаренко, П. Рабінович та ін. Враховуючи провідну роль судової влади у забезпеченні прав людини, вивчення вказаного напрямку є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку Української держави.

Метою статті є розкриття особливостей використання принципу верховенства права судовій практиці та визначення напрямів вдосконалення реалізації цього принципу українськими судами.

Виклад основного матеріалу. Нині для кожної демократичної, соціальної, правової держави принцип верховенства права є основоположною складовою її функціонування. Особливо важливу роль цей принцип відіграє у формуванні взаємовідносин: держава – суспільство – громадянин. Зауважимо, що в європейському культурно-правовому просторі зародження верховенства права як принципу, який поширився та продовжує інтегруватися у правові системи різних країн світу і вкорінюватися у суспільно-політичні процеси держав відбулося у XVIII-XIX ст. Досить часто ефективність та справедливість цієї моделі забезпечується судовою владою.

Верховенство права як правова категорія є поняттям, яке не піддається чіткому та конкретному визначенню. Зазначене зумовлюється тим, що розуміння (а можливо, варто говорити про відчуття) верховенства права змінюється з розвитком людства, науково-технічним прогресом, а також ускладненням соціально-політичного укладу. Невипадково одним із принципів тлумачення Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) є динамічний (еволютивний). Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй практиці наголошує на тому, що ЄКПЛ – це живий інструмент, який повинен тлумачитися у світлі умов сьогодення [1; 2, с. 134].

В умовах високої динамічності розвитку суспільства виникають нові засади життя, які повинні підпорядковуватися правовому регулюванню та бути унормовані згідно з принципом верховенства права [3, с. 25]. За Т. Бінгемом, стрижнем принципу

верховенства права є те, що всі особи (як публічні, так і приватні) й органи влади в державі повинні бути зв'язані законами, що є відкрито проголошеними, зорієнтованими на майбутнє та застосовуються у судах [4, с. 58]. Важливо акцентувати, що поняття «the rule of law» має різноманітні тлумачення. Але його треба відрізнити від суто формальної концепції, відповідно до якої будь-яка дія державного посадовця, на яку його уповноважено законом, має відповідати вимогам закону. З плином часу сутність верховенства права в деяких країнах було спотворено настільки, що воно подавалось або як еквівалент «верховенства закону» чи «владарювання за законом», або ж навіть «права як сукупності норм». За таких тлумачень уможливлювались авторитарні дії з боку влади, і такі тлумачення не відображають сучасної сутності верховенства права [5–6]. Адже принцип верховенства права – явище, що включає у свій зміст багато різних складових, серед яких провідна роль належить Конституції (верховенству Конституції), що дозволяє забезпечувати сучасний правопорядок.

Забезпечення верховенства Конституції є однією із фундаментальних компонентів верховенства права та його ефективною інтеграції у всі сфери функціонування держави. Пройшовши довготривалий історичний шлях зародження та розвитку, формування сучасного розуміння принципу верховенства права у правничій науці України почалося після прийняття Основного Закону 1996 р. та регламентації у ньому ст. 8, в якій визначено: в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Для національної правової системи України принцип верховенства права є невідривним від Конституції України. Це пояснює, чому конкретизація принципу верховенства права в ст. 8 Конституції полягає у проголошенні найвищої юридичної сили Конституції і в характеристиці її норм як таких, що мають пряму дію. Ураховуючи зазначене, перевірка будь-яких норм чи дій щодо їх відповідності правам людини здійснюється шляхом їх порівняльного аналізу з положеннями Конституції, а пряма дія конституційних норм є підставою найдоступнішого для громадянина судового захисту своїх порушених прав [7, с. 22; 8; 9, с. 21]. Сьогодні суди різних рівнів активно застосовують у практиці принцип верховенства права [10, с. 8]. В аспекті цього важливо звернутись до практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та до національної судової практики.

Аналіз КАС України показує, що принцип верховенства права є певною сукупністю керівних правил та вимог до адміністративного судочинства. Ці правила та вимоги сформульовані Європейським судом із прав людини, серед яких принцип доступності правосуддя, законність, правова визначеність, заборона чинити свавілля, дотримання прав людини, недискримінації та рівності перед законом і судом тощо. Як слушно зазначає Ж. Мельник-Томенко, принцип верховенства права не вичерпується лише названими вимогами та характеристиками, оскільки Європейський суд з прав людини під час вирішення конкретних справ (у тому числі і тих, стороною яких є Україна) систематично збагачує його значення новими перманентними рисами та умовами дотримання [11, с. 87; 12, с. 238; 13].

Так, у рішенні ЄСПЛ у справі «Щокін проти України» від 3 жовтня 2013 р. принцип верховенства права розглянуто в контексті якості законодавства, що пропорційно впливає на стан забезпечення прав та свобод людини і громадянина. У рішенні визначено, що «верховенство права, один із основоположних принципів демократичного суспільства, притаманний усім статтям Конвенції (п. 50); спосіб, в який тлумачиться і застосовується національне законодавство, повинен відповідати «якості закону», вимагаючи, щоб він був доступним для зацікавлених осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні (п. 51); відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості та точності, які передбачали можливість різного тлумачення..., порушує вимогу «якості закону», передбачену Конвенцією, та не забезпечує адекватний захист від свавільного втручання публічних органів державної влади у майнові права заявника (п. 56) [14].

У п. 55 рішення ЄСПЛ у справі «Класс та інші проти Німеччини» від 6 вересня 1978 р. наголошено, що із принципу верховенства права випливає, зокрема, що втручання органів виконавчої влади у права людини має підлягати ефективному нагляду, який, як правило, повинна забезпечувати судова влада. Щонайменше це має бути судовий нагляд, який найкращим чином забезпечує гарантії незалежності, безсторонності та належної правової процедури. Суд вважає, що у сфері, яка дає, в окремих справах, таку велику змогу для зловживань, які можуть призводити до

шкідливих наслідків для демократичного суспільства загалом, у принципі функцію наглядового контролю доцільно доручати судді (п. 56 абз. 2 рішення). Ця ж теза наведена і в рішенні у справі «Волохи проти України». У справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» і «Алтай проти Туреччини» Суд зазначив, що згідно з принципом верховенства права судовий контроль за діяльністю влади є одним з основоположних принципів демократичного суспільства [15]. Отже, Європейський суд з прав людини, розглядаючи справи та застосовуючи принцип верховенства права, суттєву увагу приділяє саме контролю як способу вираження досліджуваного принципу. Верховенство права, демократія та права людини – є тими елементами, які було покладено в основу фундаменту створення Ради Європи та сьогодні ефективно захищаються, зокрема права та свободи багатьох людей, в рамках діяльності Європейського суду з прав людини.

Треба зауважити, що принцип верховенства права є одним із найчастіше згадуваних правових явищ у практиці Конституційного Суду України. У рішенні від 2 листопада №15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання наголошено, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [16]. Тож саме принцип верховенства права є тим первинним системоутворюючим явищем, що об'єднує основоположні принципи, відповідно до яких має функціонувати сучасна правова держава.

В іншому своєму рішенні у справі за конституційною скаргою від 18 червня 2020 р. № 213-VIII Суд наголошує, що верховенство права (правовладдя) як невідокремлений елемент системи цінностей, що їх покладено в основу сучасного європейського правопорядку, належить до тріади принципів спільної спадщини європейських народів поряд із такими її складниками, як правдива демократія й людські права. <...> Українська формула правовладдя як засади національного конституційного ладу є двоскладовою: відповідно до першого складника «верховенство права в Україні визнається», відповідно до другого – «верховенство права в Україні діє» [17]. Доречно зазначити, що це одне із перших рішень Конституційного Суду України, де поряд з поняттям верховенства права використовується як його аналог термін «правовладдя». Цей новотвір як юридичний термін ввів С. Головатий (нині суддя КСУ) у своєму фундаментальному монографічному дослідженні «Верховенство права: у 3-х кн.» (2006 р.). І якщо щодо необхідності терміну «правовладдя» спочатку йшли дискусії, то використання його у судовій практиці нині стає свідченням прийняття цього терміну не лише науковою спільнотою, а й органами влади.

Що стосується діяльності Верховного Суду та інших судів системи судоустрою в Україні, слід навести наступний приклад. У Постанові Верховного Суду від 16 травня 2018 р. міститься правова позиція щодо захисту добросовісного іпотекодержателя: «Добросовісність (п. 6 ст. 3 ЦК) – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Банк, як добросовісний іпотекодержатель, який поклався на дані реєстру прав на нерухомість, про те, що ОСОБА_9 був одноособовим власником житлового будинку, і тому уклав договір іпотеки. В такій ситуації відмова у задоволенні позову про звернення стягнення на предмет іпотеки суперечить захисту інтересів добросовісного іпотекодержателя» [18]. Тож у наведеній правовій позиції суду добросовісність розглянуто як елемент принципу верховенства права.

Верховенство права – явище динамічне, що модифікується під впливом нових суспільних уявлень. Паралельно оновлюються правові стандарти у сфері прав та свобод людини. Вагомий вклад у цьому напрямі здійснюють міжнародні та національні суди, застосовуючи принцип верховенства права. Верховенство права – це модель взаємодії суспільства та держави.

Подальша доктринальна розробка принципу верховенства права з метою його ефективного реалізації у різних сферах діяльності держави є пріоритетним науковим та практичним напрямом сьогодення, серед таких напрямів – механізми ефективного впровадження ідей принципу верховенства права в усі сфери державно-громадської діяльності, оскільки існуючі проблеми, викликані відсутністю дієвих форм та методів реалізації принципу верховенства права породжує відсутність стабільності у державотворчих, правотворчих та правозастосовних процесах.

Висновки. Отже, підсумовуючи, слід зазначити таке.

1. У системі загальних принципів права принцип верховенства права має провідне, інтегральне, системоутворююче значення для розвитку правової держави та громадянського суспільства. Верховенство права – явище динамічне; наповнене ідеями справедливості, добросовісності, розумності, рівності кожного перед законом. Використання у практиці міжнародних та національних судів принципу верховенства права спрямоване на утвердження прав та свобод людини, що до того ж відіграє важливу роль у забезпеченні довіри громадськості до судів. У контексті цього принцип верховенства права, передусім, треба розглядати як спосіб взаємодії людини, громадянського суспільства та держави.

2. Принцип верховенства права – фундаментальна основа юридичного (зокрема, судового) процесу у будь-якій демократичній державі, згідно з якою суди виходять із того, що право «вище» за закон й таким чином, держава «зв'язана» правом, державна влада обмежується виключно правом; людина є найвищою соціальною цінністю. Як свідчить аналіз рішень Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та Верховного Суду на сучасному етапі судді активно застосовують у практиці принцип верховенства права. Важливо, що все частіше у національній практиці це не просто формальне посилання на вказаний принцип, а детальний аналіз справи через різні його вимоги.

3. Перспективними напрямками для теорії та практики у забезпеченні принципу верховенства права є: напрацювання механізмів для підвищення якості законів; підвищення рівня професійної та суспільної правосвідомості; подальший активний розвиток громадянського суспільства в Україні тощо. Оскільки верховенство права містить культурні, етичні, політичні, правові аспекти, то окремим складним напрямком для забезпечення якісної реалізації принципу верховенства права у судочинстві є подальше здійснення судової реформи, однією з головних засад якої повинно стати формування судового корпусу виключно з професійних, незалежних, високоморальних фахівців у сфері права.

Список використаних джерел

1. Юдківська Г. Сутінки прав людини і Європейський суд. URL: <https://racurs.ua/ua/1136-grava-ganna-udkivska.html>
2. Рим Т. Я. Здобутки та перспективи господарських судів України в утвердженні верховенства права. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 3. С. 133–147.
3. Богачова Л. Л., Сліпачик А. І., Никонюк А. П. Застосування принципу верховенства права в судовій практиці. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2021. № 4 (2). С. 23–30.
4. Писаренко Н. Б. Верховенство права, конвенційні гарантії справедливого суду та принципи адміністративного судочинства. *Право України*. 2019. № 4. С. 55–76.
5. Головатий С. П. Верховенство права : монографія : у 3 кн. Київ : Фенікс, 2006. Кн. 1: Від ідеї – до доктрини. 2006. С. IX–XLI, 622 с.
6. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / кол. автор; за ред. Л. Р. Наливайко. Київ : Хай-Тек Прес, 2016. 628 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/9779/1/SLOVNYK_2016_ispr.pdf
7. Хаустова М. Г. Верховенство права – як основоположний принцип правової системи України в умовах модернізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2013. № 1062. Вип. 14. С. 22–26.
8. Ivanii O., Kuchuk A., Orlova O. Biotechnology as Factor for The Fourth Generation of Human Rights Formation. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9. № 1. P. 115–121. URL: <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2540>
9. Касяненко С. В. Теоретико-правова характеристика трансформації статусу місцевих державних адміністрацій в умовах децентралізації влади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 20–23.
10. Наливайко Л. Р., Чепік-Трегубенко О. С. Інститут конституційної скарги: зарубіжна практика, вітчизняний досвід та перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 7–15.
11. Мельник-Томенко Ж. М. Принцип верховенства права як універсальна засада адміністративного судочинства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 84–89.
12. Козинець І. Г., Мишаста К. Б. Принцип верховенства права в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2021. Вип. 64. С. 235–239.
13. Kolb A., Hrushko M., Teteriatnyk H., Chepik-Trehubenko O., Kotliar O. Peculiarities of

Realization of the International Mechanism for the Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39. № 71. S. 334–349.

14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Щокін проти України» від 3 жовтня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text.

15. Ухвала у справі № 757/1631/22-к від 02 лютого 2022 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103047198>.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. *Голос України*. 2005. № 3.

17. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою громадянки України Левченко Ольги Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII від 18 червня 2020 року № 5-р(П)/2020. *Вісник Конституційного Суду України*. 2020. № 4. С. 62.

18. Постанова Верховного Суду України у справа № 449/1154/14 від 16 травня 2018 р. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/74536892>.

Надійшла до редакції 13.09.2022

References

1. Iudkivska, H. Sutinky prav liudyny i Yevropeyskyi sud [Twilight of human rights and the European Court]. URL: <https://racurs.ua/ua/1136-prava-ganna-udkivska.html> [in Ukr.].

2. Rym, T. Ya. (2021) Zdobutky ta perspektyvy hospodarskykh sudiv Ukrainy v utverdzheni verkhovenstva prava [Achievements and prospects of commercial courts of Ukraine in establishing the rule of law]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. № 3, pp. 133–147. [in Ukr.].

3. Bohachova, L. L., Slipachyk A. I., Nykoniuk A. P. (2021) Zastosuvannia pryntsyphu verkhovenstva prava v sudovii praktysi [Application of the rule of law principle in judicial practice]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*. Seriya : Yurydychni nauky. № 4 (2), pp. 23–30. [in Ukr.].

4. Pysarenko, N. B. (2019) Verkhovenstvo prava, konventsiiini harantii spravedlyvoho sudu ta pryntsyphu administratyvnoho sudochynstva [The rule of law, conventional guarantees of a fair trial and principles of administrative justice]. *Pravo Ukrainy*. № 4, pp 55–76. [in Ukr.].

5. Holovaty, S. P. (2006) Verkhovenstvo prava [Rule of Law] : monohrafiia : u 3 kn. Kyiv : Feniks, 2006. Kn. 1: Vid idei – do doktryny, pp. IX–XLI, 622 p. [in Ukr.].

6. Tlumachnyi terminolohichnyi slovnyk z konstytutsiinoho prava (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / kol. avtor; za red. L. R. Nalyvaiko. Kyiv : Khai-Tek Pres, 2016. 628 p. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/9779/1/SLOVNYK_2016_ispr.pdf [in Ukr.].

7. Khaustova, M. H. (2013) Verkhovenstvo prava – yak osnovopolozhnyi pryntsyph pravovoi systemy Ukrainy v umovakh modernizatsii [The rule of law is a fundamental principle of the legal system of Ukraine in the conditions of modernization]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*. Seriya : Pravo. № 1062. Issue 14, pp. 22–26. [in Ukr.].

8. Ivanii, O., Kuchuk, A., Orlov, a O. (2020) Biotechnology as Factor for The Fourth Generation of Human Rights Formation. *Journal of History Culture and Art Research*. Vol. 9. № 1, pp. 115–121. URL: <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2540>.

9. Kasianenko, Ye. V. (2017) Teoretyko-pravova kharakterystyka transformatsii statusu mistsevykh derzhavnykh administratsii v umovakh detsentralizatsii vlady [Theoretical and legal characteristics of the transformation of the status of local state administrations in conditions of decentralization of power]. *Porivnialno-analitychne pravo*. № 6, pp. 20–23. [in Ukr.].

10. Nalyvaiko, L. R., Chepik-Trehubenko, O. S. (2020) Instytut konstytutsiinoi skarhy: zarubizhna praktyka, vitchyzniani dosvid ta perspektyvy [Institute of constitutional complaint: foreign practice, domestic experience and prospects]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnurishnikh sprav*. № 2, pp. 7–15. [in Ukr.].

11. Melnyk-Tomenko, Zh. M. (2019) Pryntsyph verkhovenstva prava yak universalna zasada administratyvnoho sudochynstva [The principle of the rule of law as a universal basis of administrative proceedings]. *Aktualni problemy vitchyzniano yurysprudentsii*. № 6, pp. 84–89. [in Ukr.].

12. Kozynets, I. H., Myshasta, K. B. (2021) Pryntsyph verkhovenstva prava v administratyvnomu sudochynstvi [The principle of the rule of law in administrative proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seriya : Pravo. Issue 64, pp. 235–239. [in Ukr.].

13. Kolb, A., Hrushko, M., Teteriatnyk, H., Chepik-Trehubenko, O., Kotliar, O. (2021) Peculiarities of Realization of the International Mechanism for the Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine. *Cuestiones Políticas*. Vol. 39. № 71, pp. 334–349.

14. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Shchokin proty Ukrainy» vid 3 zhovtnia 2013 r. [Decision of the European Court of Human Rights in the case «Shchokin v. Ukraine» dated October 3, 2013]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text [in Ukr.].

15. Ukhvala u spravi № 757/1631/22-k vid 02 liutoho 2022 r. [Resolution in case No.

757/1631/22-k dated February 2, 2022]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103047198> [in Ukr.].

16. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statti 69 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia vid 2 lystopada 2004 roku № 15-rp/2004 [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 69 of the Criminal Code of Ukraine (case on the imposition of a milder punishment by the court dated November 2, 2004 No. 15-rp/2004)]. *Holos Ukrainy*. 2005. № 3. [in Ukr.].

17. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (Druhyi senat) u spravi za konstytutsiiniu skarhoiu hromadianky Ukrainy Levchenko Olhy Mykolaivny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) prypysu punktu 5 rozdilii III «Prykintsevi polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pensiinoho zabezpechennia» vid 2 bereznia 2015 roku № 213–VIII vid 18 chervnia 2020 roku № 5-r(II)/2020 [The decision of the Constitutional Court of Ukraine (Second Senate) in the case of the constitutional complaint of the citizen of Ukraine Levchenko Olga Mykolayivna regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the prescription of paragraph 5 of Chapter III «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Pension Provision» from March 2, 2015 No. 213–VIII of June 18, 2020 No. 5-r(II)/2020]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 2020. № 4. S. 62. [in Ukr.].

18. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy u sprava № 449/1154/14 vid 16 travnia 2018 r. [Resolution of the Supreme Court of Ukraine in case No. 449/1154/14 dated May 16, 2018]. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/74536892> [in Ukr.].

ABSTRACT

Olha Chepik-Trehubenko. The principle of the rule of law: doctrine and court practice. The article examines the problems of the principle of the rule of law in modern legal doctrine and the peculiarities of using the principle of the rule of law in the practice of international and national courts. It is emphasized that the study of the genesis of the principle of the rule of law provides grounds to talk about the origin of its ideas in antiquity. In Ukraine, this principle began to take shape at the time of independence, which became an important stage in determining the vector of development of a legal democratic state in Ukraine. It is emphasized that the principle of the rule of law remains a leading issue for research among domestic and foreign scientists.

It is emphasized that the rule of law is a dynamic phenomenon; filled with ideas of justice, integrity, reasonableness, everyone's equality before the law. In the system of general principles of law, the principle of the rule of law has leading, integral, system-forming importance for the development of the legal state and civil society. It was emphasized that the formation of such a model of the state, which would function on the principles of the rule of law, is a complex and long-term phenomenon that requires systematic, consistent, high-quality political-legal, socio-economic, spiritual-cultural modernization. In this context, the principle of the rule of law should, first of all, be considered as a way of interaction between people, civil society and the state.

It is emphasized that the analysis of the decisions of the Supreme Court and the Constitutional Court of Ukraine, the European Court of Human Rights shows that at the current stage, judges actively apply the principle of the rule of law in practice. It is important that increasingly in national practice it is not just a formal reference to the specified principle, but a detailed analysis of the case through its various requirements. Prospective directions for legal theory and practice in ensuring the principle of the rule of law have been identified. Prospective directions for research in ensuring the principle of the rule of law have been revealed.

Keywords: *human rights and freedoms, principles of law, principle of rule of law, state authorities, judiciary, martial law, integration.*